

УДК [338.432:339.564-024]:001.8

Салькова І.Ю.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності,
готельно-ресторанної справи та туризму
Вінницького національного аграрного університету*

Сторожук О.Л.

*студентка факультету менеджменту та права
Вінницького національного аграрного університету*

АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ЕКСПОРТУ ПРОДУКЦІЇ АПК

ANALYSIS OF EXPORT OF AGRICULTURAL PRODUCTS

АНОТАЦІЯ

У статті аналізуються товарна та географічна структури експорту продукції АПК з України. Розглянуто основні напрями експорту сировинних ресурсів та готової продукції по країнах світу. Проаналізовано структуру експорту продукції рослинництва та тваринництва. Визначено основні компанії-експортери та їх вплив на експортну діяльність України.

Ключові слова: експорт, імпорт, структура, сільськогосподарська продукція, торгівля, попит.

АННОТАЦИЯ

В статье анализируются товарная и географическая структуры экспорта продукции АПК из Украины. Рассмотрены основные направления экспорта сырьевых ресурсов и готовой продукции по странам мира. Проанализирована структура экспорта продукции растениеводства и животноводства. Определены основные компании-экспортеры и их влияние на экспортную деятельность Украины.

Ключевые слова: экспорт, импорт, структура, сельскохозяйственная продукция, торговля, спрос.

ANNOTATION

This article analyzes the commodity and geographical structure of exports of agricultural products from Ukraine. The main directions of export of raw material and finished products in the countries of the world. The structure of exports of crop and livestock production. The main exporting companies and their impact on the export activity of Ukraine.

Keywords: export, import, structure, agricultural production, trade, demand.

Постановка проблеми. Сьогодні світ перебуває в умовах загрози світової продовольчої кризи, зростання попиту на сільськогосподарську продукцію, відсутності можливостей розширювати посівні площі та нарощувати продуктивність сільського господарства в основних аграрних країнах. Це дозволяє Україні відкрити нові перспективи для експорту, підвищити свої позиції на світовому ринку сільськогосподарської продукції і зробити вагомий внесок у подолання світової продовольчої кризи.

Експорт продукції АПК з України не тільки несе певну функцію у наповненні державного бюджету сьогодні, але й на тлі спаду багатьох статей доходу має виразну тенденцію до зростання. Тому перешкоджання розвитку агропродовольчого сектору економіки заподіє вельми значної шкоди не тільки виробникам та експортерам, а й державі в цілому. Це визначає актуальність дослідження, оскільки формування потужного експорту є основою розвитку національної еко-

номіки, підвищення її міжнародної конкурентоспроможності та гарантією інтеграції економіки України у світовий економічний простір.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем формування та функціонування експортного потенціалу сільськогосподарської продукції присвячені праці багатьох вчених, зокрема Андрійчука В.Г., Бойка С.М., Власова В.І., Гайдучього А.П., Губенка В.І., Кваші С.М., Саблука П.Т., Салькової І.Ю., Худолій Л.М., Шпичака О.М., Юхновського О.І. та інших науковців.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість наукових праць, проведення аналізу структури експорту продукції АПК вимагає оновлення та деталізації дослідження. Дане питання не втрачає актуальності, оскільки національна економіка України перебуває у стані постійних динамічних змін, а забезпечення експортної діяльності та її аналіз позитивно впливають на її сталий розвиток.

Мета статті полягає у проведенні структурного аналізу експорту продукції АПК з України. Виходячи з мети, у роботі поставлені такі завдання: дослідити товарну та географічну структуру експорту продукції АПК з України; розглянути основні напрями експорту сировинних ресурсів та готової продукції по країнах світу; проаналізувати структуру експорту продукції рослинництва та тваринництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ураховуючи нестабільну політичну і економічну ситуацію, агропромисловий комплекс демонструє високі результати. Маючи високий природно-ресурсний потенціал, унікальні можливості для розвитку аграрної галузі, але при цьому слабо механізоване і технологічно відстале сільське господарство в цілому, Україна повинна найшвидше та найповніше скористатися природними ресурсами, щоб зайняти провідне місце на світовому ринку сільськогосподарської продукції.

Експорт продукції АПК має величезне значення для розвитку економіки всієї країни (рис. 1).

Аналіз експортної діяльності АПК указує, що у 2014–2015 рр. він мав позитивні тенденції. Загальний зовнішньоторговельний обіг

України (усі групи товарів) за підсумками січня-липня 2015 р. становив 42,4 млрд. дол. Зовнішньоторговельний обіг агропродовольчої продукції за даний період досяг 9,9 млрд. дол., або 23,4% загального зовнішньоторговельного обігу України. При цьому експорт продукції аграрного сектора за вказаний період становив 7,7 млрд. дол., або 35,7% від загального експорту України. Слід зазначити, що сальдо позитивне і становило 5,6 млрд. дол. [7]. Це свідчить про хорошу динаміку розвитку аграрного сектора у кризових для всієї економіки умовах.

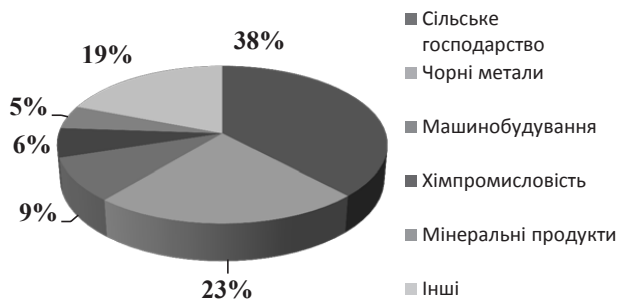

Рис. 1. Аналіз структури українського експорту у 2015 р., %

Джерело: побудовано автором за даними Держкомстату України

Найвагомішими чинниками позитивного сальдо сільськогосподарської продукції залишаються обсяги експорту зернових культур, м'яса птиці, яєць та яєчних продуктів (рис. 2).

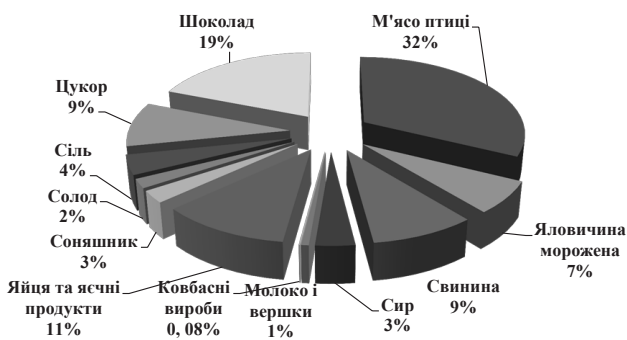

Рис. 2. Товарна структура експорту продукції АПК України у 2015 р., %

Джерело: побудовано автором за даними Державної фіскальної служби України

На початку 2015 р. українські аграрії продемонстрували швидкі темпи росту торгівлі з країнами ЄС. Показники експорту виросли за 18 товарними позиціями.

У структурі експорту продукції тваринництва, найбільше експортували курятини обсягом 3 269 т; казеїну та альбуміну (494 т); жирів та олій тваринного походження (294 т); молока згущеного (198 т); яєць птиці (77 т). Частка кожного виду продукції тваринництва у загальному обсязі експорту тваринницької продукції відображена на рис. 3 [8].

Відкриття ринку ЄС у 2014 р. створило для українських сільськогосподарських виробни-

ків багато нових можливостей. Зокрема, лише за перші три місяці 2015 р. порівняно з аналогічним періодом 2014 р. відбулось різке зростання експорту в країни ЄС по товарах рослинництва: м'яса (зростання на 27 252 т), соки (12 456 т), сіль (7 226 т), масло (5 578 т), продукція борошномельно-круп'яної промисловості (4 113 т), цукор (3 914 т), пиво із солоду (2 692 т), вироби з зерна і хлібних злаків (2 359 т), продукти переробки овочів, плодів (92 142 т).

Рис. 3. Структура експорту української продукції тваринництва у країни ЄС, %

Джерело: побудовано автором за даними Держкомстату України

Як відомо, найбільші обсяги експорту в ЄС традиційно складають зернові та олійні культури та соняшникова олія. У 2014 р. частка експорту цих категорій в ЄС склала 75% всього експорту продукції рослинництва (рис. 4).

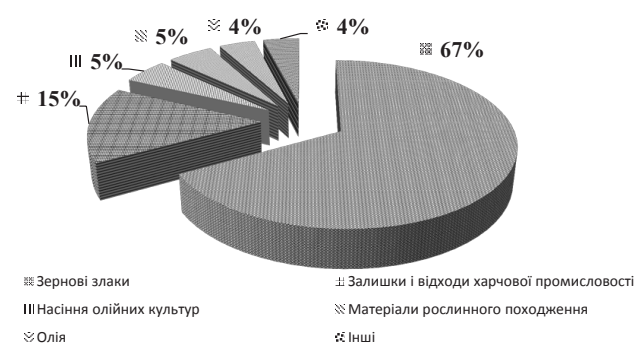

Рис. 4. Структура експорту української продукції рослинництва у країни ЄС, %

Джерело: побудовано автором за даними Держкомстату України

Збільшення вітчизняного виробництва м'яса птиці (1,2 млн. т) позитивно позначилося на зовнішньоторговельній діяльності. У 2013 р. обсяг експорту м'яса птиці становив 120 тис. т (1,2% світового експорту), а у 2014 р. – 175 тис. т (1,5% світового експорту) [4] (рис. 5).

Експорт до країн Європи у 2014–2015 рр. зріс по м'ясу птиці в 3,1 рази, до 27,3 млн. дол. Також зріс експорт яєчних продуктів: у першій половині 2014 р. ця продукція не експортувалася, а за аналогічний період 2015 р. обсяги експорту становлять 4,5 млн. дол. [4].

Як відомо, ЄС застосовує до експорту української сільськогосподарської продукції нета-

рифне регулювання у вигляді квот. Так, з початку 2015 р. Україна повністю використала квоту по кукурудзі (400 тис. т), на 97,6% – по ячмінній крупі і борошну (обсяг квоти – 6,3 тис. т), на 98,8% – по яблучному соку, винограду – на 67% (10 тис. т), вівсу – 4 тис. т. Також в ЄС поставлено 375,1 тис. т пшениці та 5,6 тис. т ячменю в рамках безмитних квот [8].

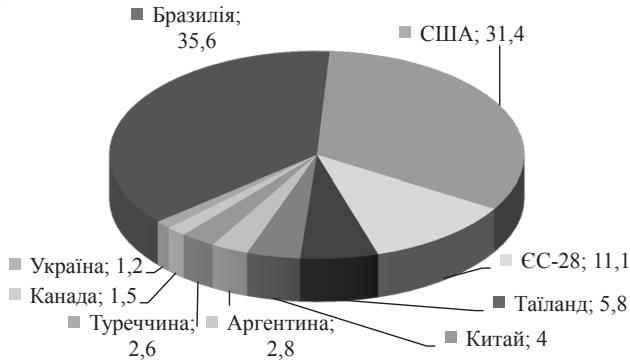

Рис. 5. Структура світового експорту м'яса птиці у 2014 р., млн. т

Джерело: USDA

У 2015 р. відбулася диверсифікація ринків збуту сільськогосподарської продукції та продуктів харчування. На 31% зменшився експорт до країн СНД, зріс експорт продукції до США – на 33%, в Азію – на 10%, до країн Євросоюзу – на 4%. Причому географічна структура змінюється у бік збільшення часток експорту до країн Азії (частка експорту 46,6%), США (частка експорту 0,3%), інших країн (2,7%) [7]. До десяти країн – найбільших імпортерів української сільськогосподарської продукції увійшли Китай, Єгипет, Індія, Туреччина, Іспанія, Іран, Нідерланди, Італія, Польща, Білорусь (рис. 6). Лише за дев'ять місяців 2015 р. експорт аграрної продукції до цих країн склав 10,4 млрд. дол. США, що становить 37% від загального експорту України [3].

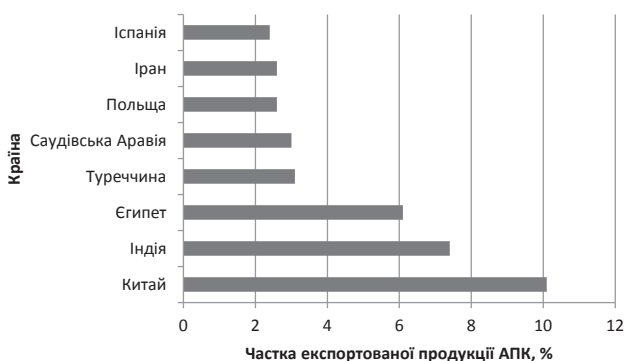

Рис. 6. Диверсифікація українського експорту продукції АПК, %

Джерело: побудовано автором за даними Держкомстату України

Регіональна структура експорту виглядає таким чином: найбільшу частку в експорті займають країни Азії (47,2%), країни ЄС (25,7%) та африканські країни (13,5%) [2].

Обсяги експортних операцій засвідчують стрімкий розвиток торговельних відносин із Китаєм. Лише за сім місяців 2015 р. аграрний експорт України до Китаю становив 889,7 млн. дол., що більш ніж удвічі за аналогічний період 2014 р. (407 млн. дол.). У розрізі окремих товарних експорт до Китаю зернових зріс у 4,7 рази, шоколаду – удвічі, кондитерських виробів – у 1,2 рази, спирту – майже у шість разів. Тобто помітні зрушення і в експорті не тільки сировини, а й продукції харчової промисловості (рис. 7) [9].

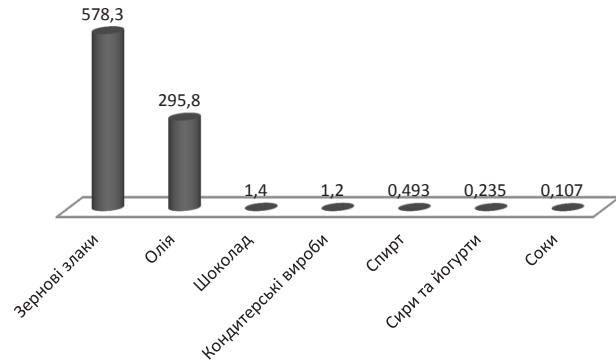

Рис. 7. Експорт української аграрної продукції до Китаю, млн. дол. США

Джерело: побудовано автором за даними Держкомстату України

Водночас за січень-червень 2015 р. частка української продукції в імпортованій Китаєм кукурудзі становила майже 90%, олії соняшникової 97%. Однак, за оцінками аналітиків, вітчизняні сільськогосподарські товаровиробники використовують свій експортний потенціал до Китаю лише на 7,5%. Тобто перспективи розширення співпраці – надзвичайно значні.

Протягом 2015 р. для виробників продукції тваринного походження відкрились ринки Вірменії, Казахстану. Також 18 підприємств можуть експортувати молочну продукцію до КНР, розширено експорт українських яєчних продуктів до Ізраїлю [2].

Протягом останнього десятиліття чітко простежується тенденція щодо збільшення ролі та впливу великих аграрних господарств на експорт продукції АПК. Слід зазначити, що цьому сприяє те, що в управлінні 10 найбільших агрохолдингів України загалом знаходиться близько 7,5% сільськогосподарських угідь. Серед найпотужніших аграрних холдингів (за обсягом земельного банку в оперативному управлінні) слід виділити: «Укрлендфармінг», НСН, «Кернел Груп», «Миронівський хлібопродукт», «Українські аграрні інвестиції», «Астарта-Київ», «Мрія агрохолдинг», «HarvEast», «Агротон» [1].

Агрохолдинг «Кернел Груп» є одним з найбільших в Україні експортерів зернових та соняшникової олії. Упродовж останніх років компанія активно займається інвестуванням в інфраструктуру АПК, зокрема, у розвиток комплексів з переробки та зберігання зернових

та у розбудову елеваторів. «Укрлендфармінг» спеціалізується на забезпеченні виробників продтоварів за кордоном сухим і рідким яєчним концентратом. Компанія «Миронівський хлібопродукт» має досить потужні позиції у виробництві зерна та соняшникової олії, орієнтованих на експорт. Однак основна спеціалізація «МХП» – виробництво курятини, що експортується більше ніж до 40 країн – в основному країни Азії, Близького Сходу та Африки.

Якщо розглядати роль агрохолдингів в експорті сільськогосподарської продукції з України, то серед ТОП-10 найбільших експортерів зернових у першій половині 2014/2015 маркетингового року лідирує компанія «Нібулон» (рис. 8) [1].

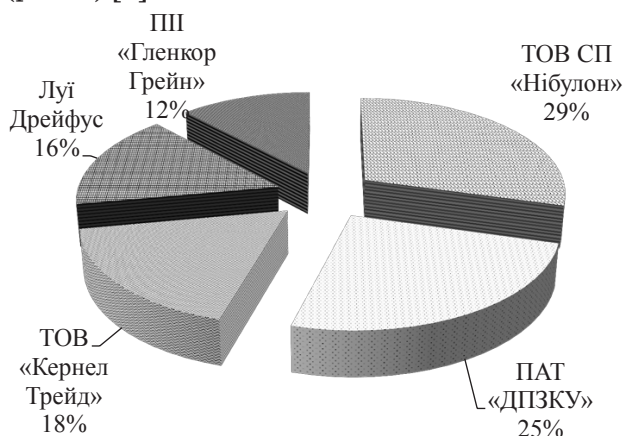

Рис. 8. Основні українські експортери зернових та олійних культур протягом 2014–2015 рр.

Джерело: побудовано автором за даними Держкомстату України

У 2014–2015 МР компанія «Нібулон» поставила на зовнішні ринки 4,2 млн. т зернових та олійних культур. У 2015 р. компанія відкрила кілька нових напрямків: Китай, Таїланд і Мексика. Остання заслуговує окремої уваги з огляду на географічну віддаленість країни та наближеність провідних сільгоспвиробників – США та Аргентини. Ці країни традиційно мають сильні позиції на ринку західної півкулі.

Друге місце у рейтингу займає Державна продовольчо-зернова корпорація України (ДПЗКУ), що є провідним зернотрейдером другий рік поспіль. За даними Держкорпорації, у 2014–2015 МР оператор експортував близько 2,7 млн. т зерна, у тому числі 1,6 млн. т кукурудзи [1].

Отже, ураховуючи вищезазначені показники, можна виділити чотири основні агрохолдинги, які входять до ТОП-5 і за обсягом підконтрольних земель, і за об'ємом отриманої виручки, а саме: «Укрлендфармінг», «КернелТрейд», «Миронівський хлібопродукт» та «Нібулон». Більш того, ці компанії є лідерами в окремих сегментах ринку АПК, на яких вони спеціалізуються.

Висновки. АПК має значний потенціал подальшого зростання, однак невирішені сис-

темні дисбаланси стримують його розвиток. Водночас у результаті бурхливого зростання внутрішнього і зовнішнього попиту на аграрну продукцію в Україні сформувався досить потужний агропромисловий комплекс, завдяки чому країна посідає чільні місця за частками експорту на світові ринки. Слід зазначити, що українські корпорації також представлені у світових рейтингах виробників та постачальників аграрної продукції. Останніми роками найпотужнішими учасниками аграрного ринку є агрохолдинги «Кернел Груп», «Нібулон» та «Державна продовольчо-зернова корпорація України».

Отже, диверсифікація і нарощування експорту української сільськогосподарської продукції є реальними до виконання завданнями. Неймовірно перспективне виробництво продукції з високою часткою доданої вартості. Згідно з проведеним аналізом, основними експортними продуктами є зернові та олійні культури, однак понад 200 українських підприємств у 2015 р. збільшили об'єми експорту до країн – членів ЄС м'яса птиці та м'ясних продуктів із неї, почали експортувати яйця, рибу, мед, пух, шкірсировину, корми для непродуктивних тварин, інші субпродукти тощо. Все це доводить, що українські товаровиробники можуть бути не лише постачальниками сировини на світовий, зокрема і європейський ринок, а й цілком можуть шукати свій шлях у виробництві готової продукції.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аграрний сектор України: тенденції, суб'єкти, перспективи реформування / Інститут стратегічних досліджень «Нова Україна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://newukraineinstitute.org>.
2. Експорт аграрної продукції у 2015 р. / Міністерство аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua>.
3. Місце АПК серед інших галузей економіки за січень-вересень 2015 р. / Департамент стратегії та економічного розвитку Міністерства аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua>.
4. Салькова І.Ю. Стан виробництва та перспективи інтеграції українських виробників зерна у світовий ринок / І.Ю. Салькова // Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво». – 2014. – № 1. – С. 37–41.
5. Салькова І.Ю. Україна в міжнародній торгівлі пшеницею / І.Ю. Салькова // Економіка АПК. – 2014. – № 1. – С. 75–78.
6. Салькова І.Ю. Формування експортного потенціалу АПК / І.Ю. Салькова // Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки». – 2013. – № 3(2). – С. 312–315.
7. Следзь С. Агroeкспорт / С. Следзь // Дзеркало тижня. Україна. – № 33 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua>.
8. Структура українського експорту у 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ntd-group.org>.
9. Україна нарощує експорт агропродукції до країн Азії // Економічна правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua>.